

קובץ

הערות וביאורים

בתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א

☆

במש"מ. רמב"ם. נגלה וחסידות

חג החגים

י"ט כסלו

מאה ותשעים שנה
(תקנ"ט – תשמ"ט)

•

וישלח

גליון יא (תע)

יוצא לאור על ידי

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראי עוועניו • ברוקלין, ניו יארק
שנת העיבור, תהא שנת משיח טובה, שנת תשמט ידיך

מאתיים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר הצמח צדק

שמונים ושש שנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א

ב"ה, ערש"ק פ' וישלח שנת תשמט ידיך

ת ו כ ן ה ע נ י נ ל ם

שיחות

שנותיו של יצחק הל' בשלימות או לא ד
עתידין בתי כנסיות וכו' שיקבעו בא"י אם גם הקרקע... ד

לקוטי שיחות

טומאת ע"ז רק מצד הגברא..... ח

אגרות קודש

בענין נקבי הצליצית..... ט
הערה באג"ק כ"ק אד"ש ח"ט..... י

מאמרי כ"ק אדמו"ר שליט"א

הערה בקונטרס דרושי חתונה..... י
ג' דרגות באהבה שבעבודת התפילה..... יא

חסידות

החילוק בין משה לאליהו (המשך)..... יג

פשוטו של מקרא

בפרש"י עה"פ (וד"ה):

לג, ז בד"ה נגש יוסף ורחל..... טו

לב, יג בד"ה היטב איטיב..... טז

רמב"ם

הדמיון של ראש הסנהדרין למשה רבינו..... ח

הערה בהל' סנהדרין פט"ז ה"י..... יט

שונות

בענין הכתבים מתל נכתבו (המשך)..... יט

בענין הנחת נרות חנוכה אצל הפתח..... כה

הערה בתו"א פ' תולדות (גליון)..... כו

מספר פאקסמיליא לשלוח הערות: 9289 - 439 (718)

ש י ח ו ת

א. בשיחה המוגהת דשבת פ' תולדות ור"ח כסלו אות ד כותב "ומעין זה מצינו גם בנוגע לאבות - שיצחק ("ואלה תולדות יצחק") הוא היחיד מכל האבות שמספר שנות חייו ה' בשלימות ("ממלא שנותיהם") "מאת שנה ושמונים שנה", משא"כ אברהם שחי "מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים" קיצר ה' שנים משנותיו ("מת ה' שנים קודם זמנו") שיצחק חי ק"פ שנה וזה קע"ה ועאכו"כ יעקב שחי "שבע שנים וארבעים ומאת שנה". מכל הנ"ל משמע שליצחק לא קצר הקב"ה משנותיו וחי כל שנותיו בשלימות.

ולכאורה צריך לתווך זאת עם הא דאיתא בלקו"ש חט"ו אות ד', שכ"ק אדמו"ר שליט"א מקשה שם (ברש"י ד"ה "לא ידעתי יום מותי" כותב רש"י "אמר ר' יהושע בן קרחה וכו'...") מפני מה כתב רש"י שמו של בעל המאמר שאין דרכו כך בשאר המקומות? דאיתא בגמ': שריב"ק אמר שהאריך ימים **מפני שלא הסתכל בפני רשע** (ועוד, עיי"ש), לפי"ז מובן שיצחק מפני בירכתו של הקב"ה ה' צריך לחיות 185 שנה (5 שנים יותר משנות חייו של אביו שהי' ג"כ ע"י ברכתו של הקב"ה ללא קיצור השנים, וע"י שהסתכל בפני בנו עשו הרשע (אע"פ שלא ידע שהוא רשע) קוצר לו 5 שנים וחי רק 180 שנה, ע"ש. משמע מכל זה שאצל יצחק ג"כ לא ה' שנות חייו בשלימות וקוצר לו 5 שנים משנות חייו כאברהם, וצלה"ב איך מוסברים ב' השיחות הנ"ל? וצ"ע.

הת' משה פרידמאן

- תות"ל 885 -

ב. ב"משיחת ש"פ ויצא י' כסלו" בסעי' ט' כתב וז"ל: וכל בני, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", ביחד עם כל המעשים טובים שעשו בגלות, הן (מהעבודה בעשיית "כאן") "ארץ ישראל", והן מ"חול"ל" ביחד עם כל הבתי כנסיות ובתי מדרשות שבחול"ל (עם מקומם הגשמי בחול"ל) ילכו ויקבעו בא"י **כפשוטו**. עכ"ל. ובהערה 99 כתב וז"ל: ויש לומר, שיעתקו ביחד עם הארץ והאדמה שמתחתיו... ועפ"ז מתורצת השאלה איך אפשר להעתיק ביהכנ"ס וביהמ"ד ממקומו בלי שום תנאי, עכ"ל.

ויש להעיר מהא דאיתא במגילה כח, ב, בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויין וכתבו התוס' שם (בד"ה בתי כנסיות) וז"ל: רוצה לומר כל זמן שהן בטליון כו' והכא מיירי כשחרב דאז מהני התנאי, ודוקא לאותן שבבבל מהני התנאי שהרי לעת בא גואל במהרה בימינו, תפקע קדושתן אבל לאותן שבארץ ישראל לא מהני תנאי שהרי קדושתם לעולם קיימת, עכ"ל. והקשה המגן אברהם (או"ח סי' קנ"א ס"ק ט"ו) על התוס' דאיך אמרינן שבתי כנסיות תפקע קדושתם הלא אמרינן בסמוך (שם כט, א) עתידין כל בתי כנסיות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל? ואין לתרץ דדוקא הבנין יקבע בא"י, אבל הקרקע תשאר בחו"ל, דהא יליף ק"ו מתבור וכרמל (ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה בשעת מ"ת נקבעים בא"י, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה עאכו"כ, עיי"ש) והתם הקרקע נקבע בארץ ישראל? (כי אם היינו אומרים דהקרקע נשאר בחו"ל לא היל' קשה קושיא הנ"ל, כיון דהתנאי להשתמש הוא בהקרקע ובהקרקע שפיר נפקע הקדושה לע"ל, וע"ז מוכיח המג"א דאינו כן כנ"ל וא"כ קשה דאיך אמרו התוס' דלע"ל יפקע קדושתן?), ותירץ המג"א דהתוס' קאי אבחורבנן, דכיון שנחרבו קודם ביאת הגואל, לא יקבעו בא"י וצ"ע, עכ"ד המג"א. ונמצא מזה דהמג"א סב"ל בהדיא כמבואר בהשיחה דגם הקרקע של בתי כנסיות וכו' יוקבע בא"י, (וכן הביא שם בס' פתח עינים לתרץ כהמג"א).

ב) אבל בנתיב חיים שם וכן בקרבן נתנאל שם (פ"ד סי' ה' אות נ) הקשו על תירוץ המג"א דמ"מ נוחש שמא יבנה קודם ביאת הגואל כדאמר עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש ויתנו לב לבנותה? וא"כ אפי' באם נחרב אפשר שיחזרו לבנותה ויהי' בו קדושה עולמית כיון דיקבע בארץ ישראל? ולכן תירצו דלא קאמר אלא שיקבעו בא"י דהיינו הקרקע, אבל לא יהי' בהם קדושת ביהכנ"ס, רק קדושת ארץ ישראל, ודי בזה כדיליף מתבור וכרמל ודין לבא מן הדין להיות כנדון ונכון עיי"ש, וכמובן דזה אינו כהמבואר בהשיחה דהבתי כנסיות ביחד עם הקרקע יוקבעו בא"י.

אבל מהלשון "עתידין כל בתי כנסיות וכו'" לא משמע כן, אלא דבתי הכנסיות ובתי המדרשות עצמן יוקבעו בא"י, ועי' באליה רבה שם שתירץ באופן אחר קצת דבתי הכנסיות

וכו' ביחד עם הקרקע יוקבעו בא"י, אבל לא יהי' להם דין בת' כנסיות עי"ש, ובס' יד דוד שם הקשה ע"ז דכיון שיקבעו בא"י מנלן דפקע קדושתן בשלמא אי נמיא שישארו בחו"ל, לכן בע"כ פקע קדושתן כיון דאין איש, אבל אי נמיא דיקבעו בא"י מנלן דפקע קדושתן.

ג) נמצא מכ"ז דקושיית המג"א עדיין נשארה במקומה, ולפי"ז לכאורה צריך לתרץ כמ"ש המור וקציעה שם להיעב"ץ, דבאמת רק הבתי כנסיות עצמן יקבעו בא"י ולא הקרקע שלהם (ונמצא שבהקרקע שפיר יפקע קדושתן וא"ש מ"ש התוס') ואף שהמג"א הקשה ע"ז מהק"ו דתבור וכרמל, הא י"ל דומיא דתבור וכרמל שהם גבוהים על הקרקע, כן הבתי כנסיות בנינן דוקא שנראה כהר ע"ג קרקע, הם יקבעו בא"י ולא קרקע שתחתיהן עד התהום ויעשה מקומו מצולות ים, עכ"ד.

וכן תירץ גם בשו"ת חתם סופר או"ח סי' ל' דרק הבתי כנסיות גופא יקבעו בא"י, ולא קשה מתבור וכרמל, דהרי תבור וכרמל נדלדלו ונעקרו ממקומם לקבל תורה, ונקבע קרקע שלהם בארץ ישראל, ויש ללמוד לעצים ואבנים שבבנין ביהמ"ד ובהכנ"ס שג"כ נדלדלו מקומם ונשקעו בבנין שיקבעו בא"י, אבל קרקע עולם שנבנה עליו ביהכנ"ס שלא נטלטל ולא נדלדל ממקומו ליכא ק"ו מתבור וכרמל, ומיושב קושיית המג"א עי"ש, הרי ייוצא מזה דהמור וקציעה והחת"ס סב"ל דרק הבתי כנסיות עצמן יקבעו בא"י ולא הקרקע שתחתיהן.

ועל' בשו"ת משנה שכיר סי' ט"ו אות ג' שהביא דברי השל"ה בעניני תפלה (מסכת תמיד דף רנ"א ע"א) שכתב לפרש מאמר רז"ל בברכות ח,א, אמרו לו לר' יוחנן איכא סבי בבבל, תמה ואמר למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב, אבל בחו"ל לא, כיון דאמרי ליה דמקדמי ומחשכי בבי מדרשא אמר היינו דאהני להו וכו', ולכאורה איך מתורץ קושיית ר' יוחנן מן הקרא דלעיל, אמנם עפ"י אגדת חז"ל דעתידין בתי כנסיות ליקבע בא"י א"כ שפיר הוה על האדמה עכתו"ד השל"ה.

והוכיח מזה המשנה שכיר דמזה משמע דהקרקע גופא תקבע בארץ ישראל כיון דקדושת ארץ ישראל תלוי בהקרקע, ולא כהחת"ס, אבל בליקוטי הערות על החת"ס שם תירץ

דכוונת השל"ה דכיון דעתידין ליקבע בא"י הרי הם כאילו הם כבר נקבעו שם על הקרקע של א"י, ואין מזה ראי' דגם קרקע של בתי כנסיות של חו"ל יקבעו בא"י.

(ד) ועי' גם בס' כף החיים (או"ח שם ס"ק ס"ט) שכתב לתרץ קושיית המג"א דהא דאמר עתידין כל בתי כנסיות וכו' ר"ל הקדושה שבהם תקבע בא"י, וזהו שאמרו התוס' כשיבוא הגואל תפקע קדושתו, ר"ל תפקע מהם הקדושה ותלך לא"י דכמו שישראל מתקבצים לעתיד לא"י כך ניצוצי הקדושה שנהתו ע"י בתי כנסיות ילכו עמהם לא"י, ועי' גם בס' בן יהוידע מגילה שם שהאריך לבאר דעתידין בתי כנסיות וכו', דאין הכוונה שתעקר גוף הקרקע שלהם ותהי' בא"י, וכן בתבוא וכו' וכרמל לא נעקר גוף הקרקע שלהם אלא הכוונה הוא כמו שיש לגוף האדם צל רוחני שמקיפו שהגוף מושך חיות ממנו, כן יש צל שהוא אויר זך ורוחני חופף על הארץ כולה זמאין לה, ואין הצל של כל הארצות שוה בזכותו ומעלתו, ובודאי צל ארץ ישראל הוא מעולה וזך ביותר עי"ש בארוכה, ומסיים דזהו הכוונה עתידין בתי כנסיות וכו' לאו על גוף הקרקע קאמר שתעקר אלא על האויר שהוא הצל הפרוס וחונה בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וכן הענין בתבוא וכרמל שבא הצל שלהם ולא גוף ההרים עי"ש.

(ה) והשיחה נראה קאי כשיטת המג"א דסב"ל דהן הבית והן הקרקע עתידין להקבע בא"י, ולכן הקשה קושיתו על התוס' כנ"ל דנמצא דאין הקדושה מהן נפקע כלל, ולכן הוכרח לתרץ דאלו בתי כנסיות שנחרבו לפני בוא הגואל הן לא יקבעו בא"י ואף דאכתי קשה ע"ז כנ"ל כפי שהקשה הקרבן נתנאל דאולי שוב יחזרו ויבנוה, יש לומר דכוונת התוס' דכל שאין לזה קדושה עולמית היינו דאפשר להיות שיחרב ותפקע קדושתו שהרי אז לא יקבעו בא"י ולא ישתמשו בו עוד, במילא זהו קדושה קלה דחל בה תנאי לכשיחרב, ואפילו אם אפשר שיבנו זה עוד, מ"מ כל הזמן שהוא חרב בטלה הקדושה, משא"כ בא"י שזהו קדוש לעולם שהרי אפילו יחרב מסתמא יבנו זה עוד, זהו קדושה חמורה שלא חל בה תנאי, וא"ש כוונת המג"א דאותם שיחרבו בגולה לא יקבעו בא"י, ובמילא כיון דאפשר שלא יבנו זה עוד ולא יקבעו בא"י, נמצא דזהו קדושה לזמן והוא קדושה קלה יותר ולכן חל בה תנאי שאם יחרבו תפקע קדושתו, משא"כ בא"י דבודאי להל' זה קדושה עולמית לכן הוא קדושה חמורה ולא חל בה

תנאי.

ובס' ילקוט הגרשוני (או"ח שם) כתב דלפי מ"ש המג"א דמתבור וכרמל מוכח דגם הקרקע של בתי כנסיות יקבעו בא"י, יש לפרש ילקוט פליאה על הכתוב (פז, א) לבני קרח וגו' יסודתו בהררי קודש, זש"ה תבור וכרמל וגו' דכוונת הילקוט הוא **יסודתו** בהררי קודש וגו' כי גם **היסוד** יוקבע בהררי קודש, וסיים זש"ה תבור וכרמל וכו' דמזה ילפינן ק"ו **לקרקע** של בהכנ"ס וכו'.

ועי' גם מכתבי תורה להרא"מ מגור זצ"ל (מכתב קל"ט) שכתב דבערכין דף כ"ט מבואר שקרקעות חו"ל המה כמו מטלטלי דא"י (לענין דין חרמין שאינו נוהג בזה"ז בקרקעות, אבל נוהג בקרקעות חו"ל שדינן כמטלטלין) וכתב דע"ד הלצה יש לפרש עפ"י מה שאמרו רז"ל עתידין בתי ישראל להקבע ולהתטלטל לא"י, ולכן ה"ז כמו מטלטלין, ועי' גם בהתמים ע' 220: וכאשר ישראל יעשו תשובה ישלח הקב"ה לנו את משיח צדקיננו כו' ויוליכנו **עם בתינו וכלי ביתנו** לארץ ישראל ויבנה את ירושלים וביהמ"ק כו' עכ"ל.

עוד יש להעיר דכיון דפסקינן דאסור לסתור ביהכנ"ס משום פשיעותא, ראה ב"ב ג, ב, וכאן דעצם הבנין לא נסתר אלא שנעתק מקומו לארץ ישראל, לכאורה ליכא כאן חשש כלל שלא יבנוה וכו', ועי' גם בט"ז סי' קנ"ב סק"ב באם נתרחק ביהכנ"ס מהישוב מותר לסותרה ולבנותה במקום הישוב, ועי' גם מג"א סי' קנ"ג ס"ק י"ב שהביא משו"ת המבי"ט דאם שוב ליכא מתפללים יכולים למוכרה עיי"ש, וא"כ בנדו"ד שכל ישראל ילכו לאה"ק לכאורה הי' מותר אפי' לסתור וכו', ועי' גם בשו"ת הר צבי ח"א סי' פ"ד ובשו"ת משנה הלכות ח"ב סי' ס'.

*

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

ג. ו) בהמבואר בלקו"ש דשבת זו (סעי' ג') דלכן סב"ל להרמב"ם דטומאת ע"ז הוא רק מצד הגברא כיון ע"ז אינו מציאות כלל אלא דמיונו של האדם העובד ע"ז, ובמילא

אינו דומה חלות איסור הנאה לענין הטומאה, כי איסור הוא רק ענין שלילי **המבטל** חשיבותו של הדבר (שא"א ליהנות ממנו, ועד שאבד כל שוולותו) משא"כ חלות "טומאה" יש בכללה שהרע וההיעוב שבדבר הנעבד יש לו ממש עד שבכחו לפעול באדם, שהנוגע בו נטמא, ומש"ה סב"ל להרמב"ם שגזירת טומאת ע"ז אינה מצד החפצא של ע"ז, שאז היל' נראה שיש באיסור ע"ז איזה ממש (שהדבר הנעבד יש בו טומאה עצמית הגורמת טומאה באדם הנוגע בה) - אלא כולה היא רק מצד הגברא העובד ע"ז עיי"ש.

לכאורה הרי בפועל ע"ז היא איסור חפצא שיונק משלש קליפות. הטמאות הפועל גם על האדם, וכידוע מה שאמר כ"ק אדמו"ר המהר"ש (ספר השיחות ה'תש"ה ע' 30-31) "לין נסך **מטמם המוח והלב**", וכיון שהוא פועל טמטום המוח והלב למה לא נימא שפועל גם **טומאה** על האדם מצד החפצא שלו?

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
- ר"מ בישיבה -

א ג ר ו ת - ק ו ד ש

ד. באגרות קודש כ"ק אדמור שליט"א ח"ב ע' שיג נדפס (במכ' שמב בתחלתו): בענין נקבי הציצית בט"ק כבר א"ל אשר בט"ק של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א הם בצורה כזו:

והנה רק **במעוט ספרים** (כנראה הראשונים שנדפסו) יש ציור מכ"ק אדמו"ר שליט"א של נקבי הציצית, אבל ברוב הספרים **חסר ציור זה!**

וזהו כמדומה הציור היחיד מכל"ק אדמו"ר שליט"א בכל האגרות שנדפסו לע"ע!

הרב יוסף יצחק אלפרוביץ

- תושב השכונה -

ה. באג"ק כ"ק אד"ש ח"ט אגרת ב'תרפ כותב כ"ק אד"ש וזלה"ק "נבהלתו לקרות במכתבו אשר תולה הענינים בקפידא שלי, כי אין זה מעניני להקפיד כו' וכו' והלואי שיתלו בי כל המאורעות הטובים בגשמיות וברוחניות, . . עכלה"ק.

ויש להעיר עד"ז בנגלה במס' ביצה דף כ"ח ע"א א"ל יאה רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי. עכ"ל הגמ'.

הת' בן ציון חיים אסטער
- שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א -
ישיבה גדולה
לונדון אנגלי'

מאמרי כ"ק אדמו"ר שליט"א

ו. בקונטרס דרושי חתונה מכ"ק אדמו"ר שליט"א (בלתי מוגה) שי"ל ז"ע (ע"י ועד הנחות הת') הודפס בין המאמרים ג"כ המאמר ד"ה א"ר אושיעא וכו' די"ט כסלו ה'תשי"ד, ושם מסתיים המאמר בהמילים "את אוצרו הטוב". ולפלא גדול, דהרי ז"ע יצאו לאור בהוצאה מתוקנת כידוע, ספרי המאמרים תשי"א-תשי"ט. ובספר המאמרים תשי"ד-תשט"ז, הובא (כמובן) ג"כ מאמר הנ"ל, אך בהוספת קטע שלם! וכפי שבררתי אצל המו"ל (דספרי המאמרים הנ"ל) הוברר לי שהם הגיהו את כל המאמרים מהרשימות הכי מוסמכות (ואכ"מ), ובפרט שמאמר זה יש תח"י טיפ'!].

ולפלא גדול שקטע הנ"ל הושמט מהמאמר כפי שהודפס בקונטרס דרושי חתונה הנ"ל.

ועוד יותר שהרי בספרי המאמרים הנ"ל יש ג"כ הרבה ציוני מ"מ שהם כידוע לתועלת הלומדים והמעיינים, (ובפרט זה שמצויין עפ"י רוב בהערה הראשונה על מה המאמר כנראה מיוסד). וגם כל המ"מ וכו' הנ"ל לא נכנסו, ולפלא גדול שמדפיסים מלכתחילה באופן כזה. ובטח בההוצאה הבאה יתקנו כהנ"ל, ובעיקר קטע הנ"ל שהחסירו.

ושנזכה בקרוב ממש לראות ולברך על המוגמר על ההוצאה לאור של כל מאמרי כ"ק אדמו"ר שליט"א.

הת' נחום עפשטיין

- תות"ל 770 -

ז. בקונטרס ט'-יו"ד כסלו מבאר באות ג' כמה דרגות באהבה שיכול להיות בעבודת התפילה. אופן הא' היא, אהבה דבכל לבבך שמצד בחי' נר"ן, והוא אהבה שבא מצד הבנה והשגה (שאלוקות היא טוב) ומכיון ששכל הוא ענין פנימי שמתלבש בהדבר שפועל בו, הרי מובן שכדי שתפעול על הנה"ב שיהא לה אהבה, צריך להתלבש בה ולהתבונן בעניינים שיכול נה"ב להשיג, והתלבשות זו הו"ע של מלחמה. ואופן הב', הוא, אהבה דבכל נפשך, שמצד בחי' חי', והוא אהבה שבא מצד תוקף הרצון שלו (שהו"ע מקיפי) ובכגון דא מתבטל הנה"ב בדרך ממילא, ומ"מ עדיין נקרא דרגא זו בשם מלחמה, מכיון שביטול נה"ב בא רק מצד התגברות הרצון דנה"א, ובאמת לא נתהפך הנה"ב לקדושה מעולם, ואופן הג' הוא, אהבה דבכל מאודך שמצד בחי' יחידה, ומכיון שמצד בחי' יחידה אין כנגדה לעו"ז, לכן כשמתגלית בחי' יחידה, מתבטל הלעו"ז לחלוטין (וזו אינו מצד איזה התגברות כדלעיל) וכדי לבאר ולהבהיר החילוק בין האהבה שמצד בחי' חי' לאהבה שמצד בחי' יחידה מבאר, דבחי' חי' מכיון שיש כנגדה לעו"ז, היינו (כמו שממשיך באות ד') שאפשר להיות באופן אחר, אלא שעכשיו רוצה באופן זה, לכן הגילוי דבחי' חי' אינו שולל ומבטל הנה"ב לגמרי ויש עדיין מציאות הלעו"ז והיא רק מצד התגברות הרצון, משא"כ לגבי בחי' יחידה, מכיון שמצד אהבה זו אי אפשר להיות באו"א, ה"ז אמיתית ענין כיטול הנה"ב ובמילא זהו אמיתיות ענין דפדה בשלום נפשי.

ולכאורה יש מקום לעיין קצת, דבזה שמבאר שנקודת החילוק בין האהבה דבכל נפשך לאהבה דבכל מאודך, היא בזה שהאהבה דבכל נפשך בחי' חי' אפשר להיות באו"א, משא"כ האהבה דבכל מאודך בחי' יחידה א"א להיות באופן אחר, לכאורה א"מ, דבפשטות בשעה שאדם רוצה משהו א"א להיות באו"א, דזהו כל החילוק בין "שכל" ל"רצון" דענין השכל הו"ע של שקו"ט, דיש סברא לכאן, ויש סברא לכאן, וכל סברא שאומרת שמוכרח להיות באופן א' וא"א לראות

איך **שיכול** להיות להיפוך, אינו סברא אמיתית, משא"כ ענין הרצון, הנה רצון הו"ע החלטי, ואם בשעת הרצון אפשר להאדם להרגיש איך ששייך שלא יהא לו הרצון, אי"ז רצון אמיתי (וכמו שמבואר בסוגריים באות ד' דהאבה דבכל נפש, חי', הוא רצון שלמעלה מטו"ד) וא"כ לכאורה א"מ מה שמבאר כאן דהאבה דבכל נפש אפשר להיות באו"א. ואין לומר, דהפשט בזה הוא, דיכול להיות שלא יהא לו הרצון, היינו שמתחילה אינו מחוייב להיות במצב של רצון זו, דא"כ יכולין למימר כך ג"כ לגבי בחי' יחידה, שיכול להיות שלא יהא במצב של גילוי בחי' יחידה, וא"כ מוכרח לומר דהפי' בזה דאמרינן דלגבי בחי' יחידה א"א להיות באו"א, היינו **שבשעת גילוי בחי' יחידה** א"א להיות באו"א, וא"כ י"ל כך ג"כ לגבי ענין הרצון, **שבשעת שיש לו הרצון** (גילוי בחי' חי') א"א להיות באו"א.

וי"ל בזה דענין חי' ויחידה הו"ע מקיף הקרוב ומקיף הרחוק (ולפי מה שמבואר בלקו"ש חט"ו שיחה א' לפרשת ויצא דענין היחידה הוא נעלה יותר מדרגת מקיף הרחוק, צ"ל דענין יחידה הו"ע "מקיף בעצם", וכמבואר בכ"מ הביאור בחילוקי דרגות אלו). והביאור בזה, דהחילוק בין שני מקיפים אלו, הוא לא חילוק בכמות הריחוק, שזה רחוק יותר מזה, אלא שהם שני סוגים שונים במקיפים, דהנה, ענין מקיף הקרוב הוא שהמקיף שייך **ופועל** בהפנימי, היינו **שבדרגת פנימי יש גילוי אור מקיפי**, משא"כ מקיף הרחוק הוא מקיף בעצם ואינו שייך כלל וכלל לפנימי, והוא **דרגא בפ"ע**. ובסגנון אחר, הנה מקיף הקרוב אינו **דרגא בפ"ע**, הוא רק גילוי אור שמאיר ופועל בדרגת פנימי, משא"כ מקיף הרחוק, הוא **דרגא בפ"ע**, וכדי להיות שייכות אליו צ"ל בדרגתו (היינו שצריך להיות גילוי בחי' זו).

וזהו החילוק בין האבה דבכל נפש שמצד תוקף הרצון להאבה דבכל מאדך מצד בחי' יחידה, דענין הרצון הוא מקיף הקרוב, היינו שרצון הו"ע של **פועל** דכשאדם עומד בדרגא שיכול להשתמש בשכל שלו (היינו שהוא עומד בדרגת פנימי), הוא משתמש בהרצון שלו, ואין הפי' בזה שצריך להיות **בדרגת הרצון** כדי להשתמש בו - רצון הוא, **שכפועל** ישנו ואם לאו אי"כ, ותו לא. משא"כ ענין היחידה הוא (גילוי) **דרגא בפ"ע**, וצריך להיות בדרגתו (היינו שצריך להיות גילוי ענין היחידה) כדי להיות שייכות

אליו, וכשיש גילוי דרגא זו, במילא יש אהבה, ואי"צ להיות פעולה מיוחדת לאהוב.

וזהו הפי' דלגבי אהבה דבכל נפשך, בחי' חל', אפשר להיות באו"א, דאין הפי' בזה דענין הרצון אינו בתקיפות, אלא דענין הרצון היא ודאי בתקיפות חזק (וא"ל אי"צ אמיתית ענין הרצון, וכנ"ל) מיהו מכיון שאין האדם עומד בדרגת הרצון. א"כ מובן, דהאדם מצ"ע אינו מוכרח בזה אלא רק שבפועל ישנו הרצון, ומצד האדם מכיון שעומדת בדרגא כזו שיש לעו"ז (ואדרבה, ישנו לעו"ז ממש כמו שהוא, כשמשמש בשכלו, דאדם בעצם לא נשתנה) אינו נתבטל לגמרי, משא"כ לגבי בחי' יחידה, מכיון שפי' בזה הוא שישנו גילוי בחי' חדשה, היינו שהדם נשתנה בעצם, שעומד בדרגא אחרת, א"כ במילא ישנו האהבה ובמילא נתבטל הלעו"ז לגמרי, דמצד בחי' אין כנגדי לעו"ז.

הת' יוסף לוי יצחק אנדרוסיער
- תלמיד בישיבה -

ח ס י ד ו ת

ח. בגליון ט (תסח) כתבתי בענין עליית משרע"ה להר, שנתבאר בשל"ה שעלה גם גופו למעלה, ולכאורה הוא נגד המבואר בדא"ח שאצל משה לא עלה גופו למעלה, רק אליהו. ונת' בזה שהמבואר בדא"ח הוא בשעת ההסתלקות, משא"כ בשעת מ"ת שעלה גופו למעלה.

מצאתי בענין זה בד"ה ונגלה כבוד ה' תרצ"ה (קונ' י"ב - י"ג תמוז תרח"ץ): וכאשר הנשמה מלובשת בגוף הרי הגוף מעלים ומסתיר על זה, ומ"ש ויעל אלי' בסערה השמימה הרי שהי' גופו ג"כ מזוכך, אמנם ידוע הטעם בזה לפי שהי' בעבור י"ד חודש וגם אז הנה הניח גופו בעולם היצירה, ומשה רבן של כל הנביאים כשהי' בהר לקבל את התורה כתיב ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה, הנה לכד זאת שאיתא בספרים אשר הצטער ע"ז שלא אכל, הנה ידוע שהניח גופו בעולם היצירה ועלה לקבל את התורה, עכלה"ק.

[והנה חוץ מהפירכא שבזה על מש"כ שבשעת מ"ת דוקא הי' שינוי בגופו של משה (שעלה בגופו כו'), שהרי כאן מבואר שכשעלה לקבל התורה הניח גופו, ועוד זאת שכל טענת המלאכים לא הי' בשעת מ"ת אלא קודם לזה].

אבל לעצם הענין רואים מזה שגם אצל מרע"ה הי' זמן **שעלה גופו למעלה כמו אליהו** שהרי גם אליהו לא עלה רק עד עולם היצירה כנ"ל. (עולם היצירה הוא עולם המלאכים, ושגם היתה טענת המלאכים עם משה).

ולפי"ז מתאימים דברי השל"ה עם המבואר בדא"ח (בד"ה ונגלה כבוד ה' הנ"ל). ומה שמבואר בדא"ח במ"א שמשה לא הי' כמו אליהו כו' ולא עלה למעלה, היינו דוקא בעת ההסתלקות כמש"כ שם. ונמצא שהי' עילוי בזה למשה לגבי אליהו, שאליהו עלה גופו רק בעת ההסתלקות, ומשה עלה בחייו, כ"ז בדא"פ.

מזה נמצא שעליית התחתון למעלה יש לפרש בשני אופנים: א) עלי' למעלה ממש, כמו בשעת מ"ת, עלי' בלי גבול ובאין ערוך. ב) עלי' לפי ערך, מעולם לעולם, ובעניננו - עד עולם היצירה. עפ"ז יש לפרש מש"כ בקו"א בהשיעור דיום חמישי ח' כסלו: "וזהו תכלית ההשתלשלות להתגלות אור עליון למטה ולא לעלות התחתון למעלה"; דלכאורה איך מתאים עם כללות הענין דלעיל ("תכלית ההשתלשלות") שיזדכך הגוף והעולם. וע"פ הנ"ל י"ל שמדבר באופן הב' דעליית העולם, שהעולם משתנה לדרגא של עולם אחר וזה אינו כפי הכוונה שהעולם ישאר בדרגתו ושם יתגלה אור עליון כו'. ומה שכבר הי' לעולמים במ"ת ויתגלה באופן נצחי לע"ל, אי"ז שינוי בדרגת העולם, אלא שהתחתון נשאר בדרגתו וגדריו רק שמתגלה בו ענין בלי גבולי (נמנע הנמנעות) שעל ידו נעשה חיבור התחתון והעליון (לאחר זיכוך התחתון עד שורש הנבראים כו' שגם זה הוא כפי שנשאר בדרגתו).

וענין זה הוא דוקא מצד ענין בלי גבול ובאין ערוך, שדוקא אז יכול התחתון להישאר תחתון ושיתגלה בו אור עליון כו'. משא"כ המדובר בקו"א הוא בעלי' שלפי ערך כנ"ל.

הת' אלישיב קפלון

פ ש ו ט ו ש ל מ ק ר א

ט. בפירש"י ד"ה נגש יוסף ורחל (לב, ז): בכלן האמהות נגשות לפני הבנים אבל ברחל יוסף נגש לפני, עכ"ל.

וצריך להבין:

בנוגע להשפחות נאמר בפסוק (ו): ותגשנה השפחות הנה וילדיהן **ותשתחוה**, ובפסוק (ז) בנוגע ללאה ורחל נאמר: ותגש גם לאה וילדיה **וישתחו** ואחר נגש יוסף ורחל **וישתחו**.

ועיין בדעת זקנים מבעלי התוספות, וז"ל: ותגשנה השפחות וגו' ותשתחוהנה **השפחות** אבל **ילדיהן** לא השתחו שאמרו אמותינו אינן חשובות כמונו אבל בני לאה כשראו לאמן שהשתחוה גם המה השתחו כמותו, עכ"ל.

ועיין גם במלבי"ם שמפרש, וז"ל: בני השפחות היו קטנים לא השתחו **רק השפחות** כתיב ותשתחווין, ובין בני לאה נמצאו גדולים כמו ראובן ושמעון שהיו בני דעת וישתחו גם הם, ויוסף הי' **יונק** עדיין ורחל נשאה אותו על ידי, ע"כ כתיב יוסף ורחל, כי הוא קדם בהיותו על ידה ובמה שהיא השתחוה השתחוה גם הוא ממילא, לכן כתיב וישתחו, עכ"ל.

[והנה מה שכתב שיוסף הי' **יונק** צריך עיון גדול, ועל כל פנים לפי פירש"י בפרשתינו ד"ה ויגוע יצחק (לו, כט): ...ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, עכ"ל, ואחר כך הי' יעקב עוד **שש** שנים בבית לבן, הי' יוסף על כל פנים קצת יותר משש שנים.

והנה באמת צריך עיון **איך** עיכב יוסף את עשו מלהסתכל ברחל שהרי הי' עוד קטן.

ואולי אפשר לומר שכסה רחל רק **במקצת**.

ובאמת לפי פירש"י בפרשת ויחי ד"ה בנות צעדה עלי שור (מט, כב) מתורץ זה יותר, שרש"י אומר שם: ...יצא לפניה **ושרבב קומתו** לכסותה, עכ"ל, וצריך עיון למה לא

פירש כן רש"י בפרשתינו].

וצריך להבין למה אין רש"י מתעכב על זה על דרך שהתעכב על החילוק בין הגשת יוסף ורחל לשאר נשי יעקב.

עוד דיוק יש כאן:

בנוגע לשפחות כתיב: ותגשנה השפחות הנה וילדיהן וגו'.

ולכאורה תיבת הנה מיותר.

וע"ד שאינו כתיב ותגש גם לאה היא וילדיה וגו'.

*

י. בפירש"י היטב איטיב (לב, יג): היטב בזכותך איטיב בזכות אבותיך, עכ"ל.

ועיין בשפתי חכמים, וז"ל: ...וא"ת הא לעיל פירש"י שיעקב ה' אומר נתמעטו זכיותי וי"ל דכאן ודאי לא ה' מתפלל בשביל זכיותיו אלא בשבילז כות אבותיו לכך מפרש נמי איטיב בזכות אבותיך, עכ"ל.

אבל צריך להבין:

(א) לא מצינו שהקב"ה אמר ליעקב לשון כזה וכמו שרש"י הביא בד"ה ואלקי אבי יצחק (לב, י) (הלשון של שתי הבטחות שהבטיח הקב"ה ליעקב): "...שתי הבטחות הבטחתי אחת בצאת מבית אבי מבאר "שבע" שאמרת לי אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק ושם אמרת לי ושמרתיך בכל אשר תלך ובבית לבן אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהי' עמך", עכ"ל.

ואם כן איך אמר יעקב "ואתה אמרת", ולמה אין רש"י שואל כאן, ע"ד ששואל בכמה מקומות "והיכן אמר לו זה".

[והנה, לכאורה ה' אפשר לתרץ זה שאמר רש"י "איטיב בזכות אבותיך", זהו מה שהקב"ה אמר ליעקב בצאתו מבאר שבע (כח, יג): ...אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי

יצחק וגו', דהיינו שכל מה שמבטיחו הוא (גם) בזכותם.

אבל לפי זה יהי' קשה לביאור השפתי חכמים הנ"ל, שהרי גם בפרשתינו הזכיר יעקב (**קודם** שאמר "קטנתי מכל החסדים וגו'") אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק (דהיינו **זכות אבות**) ואם כן, למה אמר "קטנתי מכל החסדים" - "נתמעטו זכיותי", הלא יש לו זכות אבות].

ולא די שאין שואל זה, אלא **מדייק** בלשון זה כאילו זה הי' לשונו ממש של הקב"ה.

(ב) בכמה פסוקים לפני זה (לב, י) נאמר: ...האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך".

והנה גם לשון זה לא אמר הקב"ה ליעקב בבית לבן, אלא **"ואהי' עמך"**, ורש"י בעצמו מביא לשון זה, ואם כן אינו מובן למה **שינה** יעקב הלשון שיאמר לו הקב"ה, ומה **הרויח** בזה, ולמה אין רש"י מפרש זה.

(ג) למה אמר יעקב **לכתחילה**: "האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך", **ומזה נמשך** מה שאמר אח"כ: "קטנתי מכל החסדים וגו'".

ובאותו דיבור ממש **מסיים**: ואתה אמרת "היטב איטיב עמך", שלפי פירש"י (לפי פירוש השפתי חכמים הנ"ל) הי' עיקר כוונתו לזכות אבות וממילא לא שייך לומר "נתמעטו זכיותי".

בסגנון אחר קצת, השאלה הוא:

מצינו שהי' רק שתי הבטחות מהקב"ה ליעקב, ורש"י **בעצמו** מביא הלשון של ב' ההבטחות (כנ"ל), ויעקב מזכיר בדיבורו אל הקב"ה הבטחתו אליו **שתי** פעמים, ובכל פעם **בלשון אחר**, שאינו לשונו ממש של ההבטחה.

ולכתחילה מזכיר ההבטחה בלשון זה ששייך לומר עלי' קטנתי, (דהיינו שאינו מזכיר **זכות אבות**) ולבסוף באותו **דיבור ובהמשך** אחד מזכיר עוד פעם אותו הבטחה **ומוסיף** שהי' בהבטחה זו גם הזכרת זכות אבות וממילא לא שייך לומר על זה "נתמעטו זכיותי" (כפירוש השפתי חכמים).

והשאלה הוא לכאורה עוד יותר, שהרי לפי פירש"י (הנ"ל ד"ה ואלקי אבי יצחק, דייק יעקב בלשונו במה שאמר: "אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק ה' האמר אלי וגו'"), וכמו שפירש"י שם, וז"ל: "...אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה שתי הבטחות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע **שאמר לי . . . ובבית לכן אמרת לי וכו'**, עכ"ל.

ואם כן, למה לא דייק יעקב לומר עצם ההבטחה גם כן בלשונו של הקב"ה.

הרב וו. ראזענבלום
- תושב השכונה -

רמב"ם

יא. רמב"ם הל' סנהדרין (פ"א ה"ג): "...קובעין לתחלה בית דין הגדול במקדש . . . ומניינם שבעים ואחד . . . הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו האיש עליהן . . . והוא **העומד תחת משה רבינו**..."

ביטוי זה של דמיון למשה רבינו - נמצא גם בשאר מכתבי הגאונים, רב שרירא גאון כותב: "וזאת הצורה הוא במקום סנהדרין, וראשה הוא במקום משה רבינו". וכן כותב רב שמואל בן עלי: "כל מקום הישיבה הוא כסא התורה, שהוא במקום משה רבינו ע"ה בכל זמן וזמן" "וכל מי שחולק עליה הרי הוא חולק על אדון התורה, שהיא מקומה וחולק על משה רבינו ע"ה". וכ"כ רב זכריה: "שמקום הישיבה הוא מקום משה רבינו ע"ה" -

נעתקו בספר הרמב"ם והגאונים לד"ר מאיר חבצלת תשכ"ז ע' 21-22.

ויל"ע במשמעות המיוחדת של הדמיון לשה רבינו. ובפרט בספר של "הלכות הלכות" של הרמב"ם.

יב. רמב"ם הל' סנהדרין (פט"ז ה"י) "והכהו לפניו שיהי' עיניו של השופט בו לא שיהיה מביט בדבר אחר ומכהו. מכאן שאין מכים שנים באחד".

ומקורו של הרמב"ם (כמצויין בספר מראה מקומות, וראה גם בכסף משנה) היא בספרי בפ' תצא (כה, ב) שלומד מהפסוק והכהו לפניו "לפניו שיהיה מלקה ועיניו בו, ולא שיהיה מלקה ועיניו בדבר אחר". ושם (כה, ג) ארבעים יכנו "יכנו אין מלקים שנים כאחד".

והנה עפ"ז צ"ב בדברי הרמב"ם שכותב "מכאן" - הרי בספרי לומדים את זה משתי דרשות נפרדות. ברמב"ם לעם אות מז מפרש "מכאן" - שאז אין השופט יכול לרכז את כל ראייתו בהם", אמנם - כנ"ל בספרי אין קשר בין הדרשות.

וע"כ נראה בדברי הרמב"ם כאן כגירסתו כתבי יד תימן (מובא ברמב"ם לעם שם) וכ"ה בדפוס הראשון (רומי רמ): ...לא שיהיה מביט בדבר אחר. והכהו מיכאן שאין מכים שנים כאחד" והכוונה שלומדים את זה ממה שנאמר והכהו (לפניו) למעט שאין מכים שנים כאחד.

ודרשה כזה מובא במדרש הגדול עה"פ שם. וכנראה שמקורו במדרש קדום, וזהו גם מקורו של הרמב"ם.

הרב יעקב לוינסון
- לונדון אנגלי -

ש ו נ ו ת

יג. בהמשך למה שכתבתי בגליון י' (תסט) בענין הכתבים של כ"ק אדמו"ר מהרש"ב הנה בתקופת תרנ"ד תרנ"ח - מתחיל משנת תרנ"ד קיבל על עצמו את הנשיאות בכל הפרטים, בשנה זו מקבץ קבוצה של בחורים "יושבים" ומקרבם לאור כל טוב של תורת החסידות, ובכל שבת במשך השנה אמר דא"ח ותוכן המאמרים הי' מתאים לדרגת היושבים בלימוד החסידות, וניכר גם בסגנון המאמרים וכן מיעט לצליל למאמרי הנשיאים שלפניו ולהתפלפל בהם, ורוב המאמרים פורסמו

לרבים (ראה בכ"ז קונטרס חנוך לנער ע' 12 אג"ק אדמו"ר הרמ"צ ח"ב ע' קח. לקו"ד הנ"ל. שם כרך ב רצה, א).

אך עדיין רואים אנו שינוי בולט במאמרי תקופה זו, שרוב המאמרים הם העתקת מאמרי כ"ק אביו בתוספת הגהותיו וכו'. ויש לומר בזה (עפ"י שיחת ש"פ האזינו - י"ג תשרי תשמ"ו סל"ג). כי בשנים הראשונות לנשיאותו עדיין ניכרת ההשפעה של הנשיא שלפניו וככל שנכנסים יותר ויותר בענין הנשיאות מתגלית דרכו המיוחדת של כל נשיא במאמרי חסידות שלו, כדלקמן.

ולהעיר - אף שמאמרי בתקופה זו ברובם הם העתקת מאמרי כ"ק אביו, עכ"ז יש לציין במיוחד את הבו"ב "בש"ו" - בראשית שמות ויקרא - (כת"י מס' 1063), הכולל **הנחות** ממאמרי אדמו"ר הצ"צ על סדר הפרשיות הנ"ל, שכ"ק אדמו"ר מהר"ש והרבי נ"ע חיבבו מאמרים אלו באופן מיוחד, **והרבה** מהמאמרים של הרבי נ"ע וכ"ק אביו הם **העתקה** (או שמוסדים) מהמאמרים שבבו"ב זה!

וכ"ז צריך בירור עמוק בהמיוחד בבו"ב זה, שכולל רק **הנחות**, אע"פ שהי' תח"י **עשרות** ביכלך **בגוכ"ק** אדמו"ר הצ"צ?!

כי הביכלאך של מאמרי אדמו"ר הצ"צ הם: א) שנכתבו מלכתחילה (או כהגהות למאמרי אדה"ז) בגוכ"ק הצ"צ, ב) בכת"י מעתיק שהוגה בגוכ"ק בתוספת הגהות וכו', ג) ביכלאך של מעתיקים שונים, ד) וביכלאך **אחדים** של הנחות ממאמרי הצ"צ, כמה מהם נכתבו ע"י אדמו"ר מהר"ש על סדר השנים, וכמה מהם עדיין צריכים בירור מי הוא המניח והכותב ובאיזה שנים נאמרו המאמרים וכו'. (בסדרת אור התורה נדפסו רק המאמרים שנכתבו ע"י אדמו"ר הצ"צ בעצמו או העתקה מהם, וההנחות הנ"ל עדיין הם בכתובים).

באג"ק אדמו"ר מוהרמ"צ ח"ב ע' שכג בתיאורו את מאמרי הצ"צ כותב: "גם ישנם הרבה מאמרים הנחות, הי' מניח א' שמו ר' דוב קאליסקער (חבירו של כ"ק אאזמו"ר מהר"ש זצוקללה"ה) והגהות אדמו"ר מהר"ש עליהם". ותיאור זה מתאים לבו"ב בש"ו הנ"ל, כי בכ"מ ניתוספו הגהות של אדמו"ר מהר"ש. ועדיין צריך בירור בכ"ז. ואכ"מ.

ג) תקופת תרנ"ט ואילך, שאז נקבע מקום ישיבת זנו"ת בליובאוויטש (שעד אז הייתה בעיקר בזעמבין ראה מבוא לאג"ק שלו ח"א). מתחיל משנה זו רוב המאמרים נכתבו בגוף כת"י קדשו, ומאז הונחיל לומר "המשכים" באופן סדיר. דהיינו שאז נתגלה בשלימות דרכו של רבינו במאמרי חסידות וגם ניכר שינוי גדול בסגנון המאמרים, שהצעת הענינים כאן באופן ברור ומואר כסדר מסודר.

אולי אפ"ל בד"א שחידושו של הרבי נ"ע כהרמב"ם של תורת החסידות, שבירר את המסקנה וההלכה שבחסידות בלשון ברורה דברים קרובים נכונים בסדר מסודר, באופן אשר השכל האנושי מצד עצמו יוכל להשיגם - כל זה מתחיל בעיקר משנת תרנ"ט ואילך, [תקופה זו כוללת כמה שלבים: תקופת ההמשך יו"ט של ר"ה תרט"ו, שהרבי נ"ע קישר את אמירתו עם ה"קץ" שהי' על שנה ההיא; תקופת ההמשך תער"ב, ואולי יש לקשר בדרך אפשר את אמירת ההמשך עם הקמת ישיבת תורת אמת בשנה ההיא, שהיתה מאורע חשוב ביותר בחיי הרבי נ"ע, ושליבה רבת ערך בהפצת המעיינות חוצה (ראה בכ"ז ונולדות חב"ד בארה"ק פכ"ה); ותקופת תרע"ח - תר"פ, אך תקופות אלו יש לראותם לפענ"ד כשלבים בתקופה הכללית שהחלה בשנת ורנ"ט כנ"ל].

והנה על פי המבואר בארוכה בשחת ליל כ' מרחשון תשמ"ו אודות הקושיות וה"צריך עיון" שנמצא בתורת החסידות, שאף שפנימיות התורה היא "מסטרא דחיל דלית תמן לא קושיא ולא מחלוקת כו'" שטעם הדבר הוא כדי שגם בפנימיות התורה יהי' העילוי דיתרון האור עד כמה ששייך הדבר בפנימיות התורה.

וע"ד המבואר בהעילוי באופן הלימוד דתלמוד בבלי בריבוי שקו"ט וקושיות, באופן ד"אור חוזר", היינו שישנו ההעלם והסתר דקושיא ורמינהו, ורק לאחר כן באים לבירור הענין ואמיתותו.

וכ"ז הוא בהבלטה מיוחדת במאמרי הרבי נ"ע שלאחר העילוי דיתרון האור כו' מריבוי השקו"ט והצ"ע שבמאמריו שבתקופה הראשונה - תרמ"ג - תרנ"ג. הרי שבמאמריו שבתקופה השני' ובעיקר בתקופה השלישית, מתחיל משנת תרנ"ט ואילך - הנה הצעת הענינים באו באופן ברור ומואר ועד להמסקנה וההלכה שבחסידות, והענינים שנשארו בצ"ע

הם מיעוטא דמיעוטא.

ועוד יותר **שבסיום** תקופת נשיאותו בעלמא דליון בשנת **תרע"ט** היתה הדגשה מיוחדת אצל הרבי נ"ע **לייטב ולתרץ** כל צ"ע! כמובא בסה"ש תש"ד ע' 94.

ולהעיר על דבר פלא אשר גם עסקנותו הכבירה של רבינו בעבודת הכלל באופן **גלוי** התחילה רק לאחר שנת תרנ"ז (כפי שנראה גם מהאג"ק שלו), ואולי יש לקשר זה עם ישיבת תו"ת שנוסדה אז, דהיינו שלאחרי שהקים את **צבא** התמימים של חיילי בית דוד, החלה מלחמת בית דוד. ובאמת ה"ז מפורש בכו"כ מקומות שהתיסדות הישיבה היא כמשקל נגד חברת מפיצי השכלה וכו'.

והנה ג' תקופות אלו בנשיאותו של הרבי נ"ע ה"ז באופן כללי, אבל בפרטיות יותר בתקופות אלו היו כמה שלבים כדלקמן, ומפליא הדבר שהשלבים בקבלת הנשיאות של הרבי נ"ע דומה להשלבים בקבלת הנשיאות של אדמו"ר הזקן, בהבדל תקופה של **מאה** שנים: עפ"י המובא בכ"מ (ראה בארוכה מבוא לתולדות חב"ד בארה"ק, וש"נ) בשנת **תקמ"ב** לערך התחיל אדה"ז בהנהגת והדרכת החסידים כאחד משלשת חברי ההנהגה, כולל אמירת מאמרים, ורק בשנת תקמ"ח (כנראה **לאחרי** הסתלקות הרמ"מ מוויטבסק) קיבל את הנשיאות, ובשלימות יותר בשנת **תקנ"ג** כפי שנראה מהאגרת שלו שכתב בשנה ההיא אודות תקנות ליאזנא וכו', ואז גם התחיל שלב חדש באמירת המאמרים ובהפצת תורת החסידות (ואולי יש לקשר את השינויים בהנהגת נשיאותו בשנת תקנ"ג עם הסתלקות אביו הרה"ק ר' ברוך בשנת תקנ"ב, דאף שקיבל את הנשיאות בשנת תקמ"ח, עכ"ז מפני כבוד אביו **הנהגת** נשיאותו היתה בהגבלות מסוימות, ולחיצוק השערתי זו ראה ספר התולדות אדה"ז ע' שנג סיבת נסיעתו של הר"ר ברוך מליאזנא (כנראה מהסיפור - בשנת תק"מ) בגלל שלא רצה לקבל את **הכבוד** הרב שחלק לו בנו אדה"ז. ולאחר הסתלקותו התחיל שלב חדש בנשיאותו וכידוע גם הסיפור אודות הקיטרוג שהביא להסתלקות בתו הרבנית דבורה לאה ימים ספורים לפני הסתלקות אביו) ובשנת **תקנ"ז** כשהדפיס את ספר התניא התגלתה בשלימות שיטתו של אדה"ז בתורת החסידות, חסידות חב"ד, לימוד החסידות בהבנה והשגה שכלית (ואז החלה התנגדותו של הר"א מקאליסק נגד שיטת אדה"ז בתורת החסידות, ועד להדפסת התניא הלך גם הוא

בשיטה זו!). ולאחרי מאסריו בשנת **תקנ"ט** ו**תקס"א** התחיל שלב העיקרי בהפצת המעיינות חוצה, וגם מאמריו היו יותר בהרחבה בלבושי השכל. (ראה בכ"ז תורת שלום ע' 122), ובשנת **תקס"ה** נתפרדה החבילה בין אדה"ז והר"א מקאליסק שהביא גם ליסוד כולל חב"ד בארה"ק שכ"ז הי' מאורע חשוב בנשיאותו של אדה"ז (ראה בכ"ז תולדות חב"ד בארה"ק פ"ד-ה פ"ז). ובשנת תקע"ג היתה הסתלקותו של אדה"ז.

בדוגמת זה היו השלבים בקבלת נשיאותו של הרבי נ"ע: בשנת **תרמ"ג** לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע סירבו בניו הק' הרז"א והרבי נ"ע לקבל את הנשיאות, ועפ"י בקשת החסידים הסכימו רק לאמירת דא"ח, והתמידו בזה במשך השנה הראשונה, וככלות השנה העדיף הרז"א לעסוק במסחר, ובמשך הזמן עבר לגור בוויטבסק, והרבי נ"ע ישב על התורה והעבודה והמשיך באמירת דא"ח (בעת היותו בליובאוויטש, כי בתקופה זו שהה רבינו חדשים ארוכים בחו"ל בגלל חלישת בריאותו ראה בכ"ז מגדל עז ע' רכג. רכה).

בשנת **תרמ"ט** - **תר"ן** התחיל בנין ליובאוויטש מחדש, בשנה זו התחיל הרבי נ"ע לקבל ליחידות והחסידים הותחילו לבוא לליובאוויטש לחגים ושבתות (ראה בכ"ז אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שפח. תד. לקו"ד כרך א' קמד, א) [ומפליא הדבר **שבכל** חליפת המכתבים שלו בעסקנותו הכבירה לטובת הכלל והפרט (כפי שנתגלה לאחרונה ע"י הדפסת האג"ק שלו), הנה "מעשה הצדקה" בשנת **תר"ן** (דרישת טובתו הפרטית של הר"א פערסאן, שבנושא זה כתב במשך השנה כ-15 אגרות). הוא הנושא **היחיד** שרבינו כתב בזה באגרותיו גם ביאורים עמוקים בדא"ח כנ"ל! ואולי גם זה יש לקשר עם אגרת הקודש לאדה"ז שחלק ניכר מהאגרות נכתבו בקשר לצדקת ארה"ק כידוע].

ובשנת **תרנ"ד** קיבל על עצמו את הנשיאות **בכל הפרטים**, והתחיל סדר חדש באמירת המאמרים ובהפצתם לרבים (ראה חנוך לנער ע' 12). בשיחת ש"פ וירא תשמ"ג נתבאר מה שרק בתרנ"ד קיבל את הנשיאות **בכל הפרטים** - מפני כבודו של אחיו הגדול הרז"א.

ובשנת **תרנ"ז** בהתייחסות לשיבת תו"ת התחיל סדר חדש בלימוד תורת החסידות, שלימוד החסידות נקבע בסדר

הישיבה כדוגמת לימוד הנגלה ובזה קבע את שיטתו בחסידות (לשיטה וחידוש זה היתה בשעתו התנגדות גדולה מכמה אדמו"רי חב"ד הרה"ק מקאפוסט ועוד, ראה אג"ק אדמו"ר הרי"צ ח"א ע' ט כרם חב"ד מס' 3 ע' 252 בהערה 18). ובשנת תרנ"ט שקבע את מקום ישיבת תו"ת בליובאוויטש, התחיל סדר חדש באמירת המאמרים ואז נתגלה חידושו של רבינו בתורת החסידות כנ"ל, והתחיל שלב חדש בהפצת המעיינות חוצה, ובמיוחד לאחר השלחה הידועה בשמח"ת תרס"א שאז קבע את תפקידם של התמימים חיללי בית דוד. ובשנת תרס"ו באמירת ההמשך התחילה תקופה חדשה בהתרחבות תורת החסידות. ובשלב נעלה יותר - בשנת תרע"ב באמירת ההמשך תרע"ב כנ"ל.

ואולי יש לומר שהקשר פנימי וכללי הנ"ל בין אדה"ז והרבי נ"ע - הוא מה ששניהם **חידשו** דרך חדשה בחסידות: אדה"ז גילה את **שיטת חב"ד** שבתורת החסידות הכללית, והרבי נ"ע - יש לומר בדרך אפשר - גילה את **שיטת ליובאוויטש** שבתורת חסידות חב"ד ע"י התליסדות ישיבת תו"ת. ומזה הוא שנשתלשל הקשר הפרטי באופן גילוי שיטתם בשלבים הנ"ל.

ומפליא הדבר שאנו מוצאים קשר מיוחד בין שלשת **המייסדים הכלליים** בתורת החסידות: הבעש"ט - מייסד תנועת החסידות הכללית; אדה"ז - מייסד תנועת חסידות חב"ד; והרבי נ"ע - מייסד שיטת ליובאוויטש בתורת חסידות חב"ד ע"י התליסדות ישיבת תו"ת (לימוד החסידות בסדרי הישיבה מתוך הבנה והשגה גמורה בשכל האנושי כמבואר בכ"מ) - בהגיל בו **התחילו לגלות את חידושם**, ובמספר השנים שנהגו את נשיאותם:

כידוע ה' ה' הבעש"ט בן ל"ו שנה בעת שהתחיל להתגלות, ואדה"ז התחיל בהנהגת החסידים גם באמירת **מאמרים** (שהוא ענין הכי עיקרי אצל נשיאי חב"ד) כנ"ל בשנת **תקמ"ב** בהיותו בן ל"ו שנה, והרבי נ"ע בהיותו בן ל"ו שנה - בשנת תרנ"ז - ייסד את ישיבת תו"ת שבזה התחיל **לגלות את חידושו** בתורת החסידות כנ"ל!

וכן השתוו במספר השנים בהנהגת **נשיאותם** - 26 שנה, כמספר **הגלמטריא דשם הוי'**: הבעש"ט - בין השנים תצ"ד - תקכ"כ, אדה"ז - תקמ"ח - תקע"ג, והרבי נ"ע - תרנ"ד -

תר"פ!

הרב שלום יעקב חזן

- שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א -

רסיפה ברזיל

יד. בספר שער הכולל פרק מ"ו (סדור תורה אור ע' רפ"ו) כתוב שם לפי דעת אדה"ז בסדר הנחת נרות חנוכה באופן של "בעובי המזוזה בחלל הפתח". וכן לשונו לעניננו: "ולכאורה קשה על האריז"ל וכל הנמשכים אחריו, הלא הכל מודים שצריך להדליק בטפח הסמוך לפתח, והאריז"ל וכל הנמשכים אחריו קבעו למעשה להדליק בלילה הראשון בנר היותר רחוק מן הפתח, ואפי' הנוהגים כאשכנזים ומדליקין בלילה הראשון בנר היותר קרוב למזוזת הפתח ואח"כ מוסיפין בכל לילה לצד ימין א"כ בלילות האחרונות יברכו על הנרות הרחוקים יותר מטפח הסמוך לפתח. אלא ודאי שטפח הסמוך לפתח האמור בנר חנוכה אין פירושו פתח ממש רק כל עובי המזוזה בחלל הפתח (ופשוט שהוא הדין אם מוסיף בעובי דהיינו שמחבר קנה להמזוזה לדבק בו הנרות או מעמיד ספסל לאורך הרי זה כמוסיף על עובי המזוזה) כל המשך הזה נקרא פתח גם אם הפתח קצר במשך רחבו ואם יתלה שם המנורה לא ישאר מקום לכניסה ויציאה יכול לדבק הנרות או לתלות המנורה בקנה או בספסל שמוסיף על עובי המזוזה" עכ"ל לעניננו.

הנה דבריו לכאורה צריכים ביאור לפי מה שכתב אדה"ז בש"ע שלו בסי' קכ"ח (הלכות נשיאות כפים) סעיף ל"ז וז"ל לעניננו: "עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה כו' וכן העומדים בבהכ"נ בכותל מזרחי אינם אנוסים כו' מ"מ יכולים לילך למקום הכהנים שהוא פנוי או לעמוד באמצע ביהכ"נ כו' ויש מי שלומד זכות עליהם לומר שכיון שההיכל מחובר לכותל הרי הוא כגוף הכותל וכאלו הכהנים עומדים סמוך לכותל ממש והרי הם כאלו העומדים בצדדי הכהנים ממש, רק שיהפכו פניהם כלפי הכהנים, אבל אנשי מעשה נזהרים להתרחק מכותל מזרחי ולילך לצד מערב קצת עד שיהי' פניהם נגד פני הכהנים או נגד צדיהם ממש" עכ"ל.

והנה עיניך רואות שחיבור הקנה או הספסל (לענין

חנוכה) הוא כמו ההיכל בכותל מזרחי ששניהם הוא ענין הוספה להבנין ונעשה כהבנין או מזוזה מזוזה או כותל כותל, לפ"ז צ"ל מה פשטותו של השער הכולל דהוספה על המזוזה נעשה כמזוזה עצמה ועל כן נעשה כמי שהדליק בטפח הסמוך לפתח כשאדה"ז מביא סברא זו, הוא בענין של לימוד זכות ואח"ז כתב שאנשי מעשה אינם סומכים ע"ז, ואיך שייך למימר שזוהי דעת אדה"ז בסידורו כשכותב "המנהג הנכון" שיהי' באופן של לכתחילה ויותר מלכתחילה?!

הת' מאיר צירקין
- תות"ל 770 -

טו. בגליון העבר טוען "הרב שמואל ראזין [לונדון אנגלי]" בנוגע להערתי בגליון דפ' תולדות: "אשר הערה זו וכן השאר שכותב בהגליונות הוא העתק מהציונים לתו"א שנדפסו בסוף התו"א וכן בסוף שאר הספרים ונכון לציין מה הם החידושים שלו אם יש".

אבל המעיין ב"מראי מקום לכתבי יד - וזמן אמירתם" שנדפס בסוף התו"א לא ימצא ציון זמן אמירת המאמרים דפ' תולדות וכל שכן שלא ימצא ציונים לסדרת מאמרי אדמו"ר הזקן [סה"מ תקס"ב, תק"ע, סה"מ הקצרים, פרשיות, נביאים כתובים, ש"ס, זהר, תפלה, עינים, סה"מ הנחות הר"פ, סה"מ אתהלך].

(וכבר ציינתי בגליון דפ' תולדות בציון לד"ה אלה תולדות יצחק שנלקח מסה"מ תקס"ט, כפי שימצא המעיין שם).

אמנם המעיין ברשימת המאמרים על סדר השנים שבסוף סה"מ הקצרים [תקנ"ח - תקס"א] ובסוף סה"מ תקס"ב - תק"ע, ימצא שם את התאריכים של המאמרים. אך קודם כל לא תמיד צויין שם לתו"א [ולדוגמא בסה"מ תקס"ו ע' פ לא צויין שהנחה אחרת ממאמר זה נדפס בתורה אור (פרשתינו), שם ע' כט לא צויין שהנחה אחרת מהמאמר נדפס בתורה אור (פ' וירא), ועוד הרבה כיו"ב].

כמו"כ לא נדפס רשימת המאמרים דשנת תקע"ב [מכיון שלא נדפס סה"מ תקע"א - תקע"ב. והא גופא טעמא בעי].

נוסף על כך - והיא העולה על כולנה - לשוא יחפש המעיין בסוף תו"א ציונים על כל מאמר ומאמר מתי נאמר, ושל מי היא ההנחה הנדפסת מתו"א [בניגוד להנחה הרווחת שכל המאמרים שבתו"א הם הנחות המהרי"ל, הוכחתי ע"פ השוואות עם ההנחות שנדפסו בסדרת "מאמרי אדמו"ר הזקן" שד"ה "כי כאשר השמים" הוא הנחת הר"מ בן אדה"ז, וד"ה "וישלח יעקב מלאכים" מורכב משתיים. (ד"ה "להבין הטעם שנשתנה" וביאורו הוא הנחת הצ"צ, ד"ה "מים רבים" וביאורו וביאור לך לך הוא הנחת הר"פ)] ע"ד ה"מראי מקומות" וציונים ו"רשימת הכתבי יד" שבסוף לקו"ת הוצאת תשד"מ.

הת' יוסף יצחק קעלער
- תות"ל 770 -

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת אלחנן יהודה ליב ע"ה

בן הרה"ח הרה"ת שמואל יצחק ע"ה

דייצעס

נפטר ביום הש"ק שי"פ ויצא י"א כסלו, ה'תשמ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

*

נדפס על ידי:

זוגתו מרת שיינדל תחי' דייצעס

בנו הרה"ת יוסף וזוג' מרת הינדע בילא שיחיו

דייצעס

בנו הרה"ת יעקב וזוג' מרת ברכה שיחיו דייצעס

בתו מרת חנה רחל ובעלה הרה"ת שלום שיחיו

חאריטאנאוו

בנו הרה"ת מנחם מענדל וזוג' מרת פראדל שיחיו

דייצעס

נכדיו ונכדותיו:

חי' מושקא, מנחם מענדל, שאול, אלטע יהודית

אלחנן יהודה ליב, אסתר שרה, חי' מלכה וחנה

שיחיו